

197

Na autem abbati ualde diluculo uenerunt ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata: & inuenerunt lapidem reuolutum à monumento. Et ingressæ, non inuenerunt corpus domini IESV. Et factum est dum mente consternatæ essent de isto, ecce duo uiri steterunt secus illas in ueste fulgenti. Cum timerent autem, & declinarent uultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quæritis uiuentem cum mortuis? Non est hic, sed surrexit: Recordamini qualiter locutus est uobis, cum adhuc in Galilæa esset, dicens: Quia oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia resurgere. Et recordatæ sunt uerborum eius. Et regressæ à monumento, nunciauerunt hæc omnia illis undecim, & cæteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cæteræ quæ cum eis erant, quæ dicebant ad apostolos hæc. Et uisa sunt ante illos sicut deliramentum uerba ista, & non crediderunt illis. ¶ Petrus autem surgens, cucurrit ad monumentum, & procumbens uidit linteamina sola posita, & abiit secum mirans quod factum fuerat. ¶ Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spacio stadiorum sexaginta ab Hierusalem, nomine Emaus, & ipsi loquebatur adinuicem de his omnibus quæ acciderant. Et factum est dum fabularentur, & secum quærerent, & ipse IESVS appropinquans, ibat cum illis. Oculi autem illorum tenebantur, ne eum agnoscerent. Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones quos confertis adinuicem ambulantes, & estis tristes? Et respondens unus, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quæ facta sunt in illa his diebus? Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt: De IESV Nazareno, qui fuit uir propheta, potens in opere & sermone coram deo, & omni populo. Et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israël. Et nunc super hæc omnia, tertia dies est hodie, quod hæc facta sunt. Sed & mulieres quædam ex nostris, terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, uenerunt dicentes se etiam uisionem angelorum uidisse, qui dicunt eum uiuere. Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, & ita inuenerunt sicut mulieres dixerunt: ipsum uero non inuenerunt. ¶ Et ipse dixit ad eos: O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt prophetæ. Nonne hæc oportuit pati CHRISTVM, & ita intrare in gloriam suam? Et incipiens à Moyse & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant. Et appropinquauerunt castello quò ibant, & ipse se finxit longius ire. ¶ Et coegerunt illum, dicentes: Mane nobiscum, quoniam aduersperascit, & inclinata est iam dies. Et intrauit cum illis. Et factum est dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac

xit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum: & ipse euauit ex oculis eorum. ¶ Et dixerunt adinuicem: Nonne cor 202 nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in uia, & aperiret nobis scripturas? Et surgentes eadem hora, regressi sunt in Hierusalem, & inuenerunt 45 congregatos undecim, & eos qui cum illis erant, dicentes quod surrexit dominus uerè, & apparuit Simoni. Et ipsi narrabant, quæ gesta erant in uia, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. ¶ Dum autem hæc lo- 203 quantur, stetit IESVS in medio eorum, & dixit: Pax uobis, Ego sum, nolite timere. Conturbati uero & conterriti, existimabant se spiritum uidere. 50 Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda uestra? Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum. Palpate & uidete, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus & pedes. ¶ Adhuc autem illis non credentibus, 204 & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & fauum mellis. Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias, dedit eis. Et dixit ad eos: Hæc sunt uerba quæ lo- 205 cutus sum ad uos, cum adhuc essem uobiscum: quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, & prophetis, & psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, & dixit eis: Quoniam sic scri- 60 ptum est, & sic oportebat CHRISTVM pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma. Vos autem testes estis horum. ¶ Et ego mittam promissum patris mei in uos: uos autem se- 205 dete in ciuitate, quoadusque induamini uirtute ex alto. Eduxit autem eos 65 foras in Bethaniam, & eleuatis manibus suis benedixit eis. Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlum. Et ipsi adorantes, regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno, & erant semper in templo laudantes, & benedicentes deum. Amen.

ANNOTATIONES BREUES LVIII. CIRCA LITERAM CAP. XXIIII.

1	sabbati πῶρ σαββάτων plurale.	6	ἐν ἑσθῆσιν ἁστραπτούσῃ in uestibus fulgurantibus 15	præfens, posita, κείμενα
1	ualde diluculo ὄρθρου βαθέου diluculo profundo	14	ἐμφοβῶν δὲ γενομένων Cū territæ autē essent 16 * αὐτῶν illæ	facientia secum πρὸς ἑαυτῶν
2	aromata, * καί τινες σὺν αὐταῖς & quædam cum ipsis:	17	αὐτῶν ipsarum	apud seipsum quod erat in spacio sta- diarum
4	dū mēte cōsternatæ es- 15 ἐν τῷ Διατρεθῆναι (sent dum perplexæ essent	18	παρὰ κούφας demisso capite, pspiciēs 18	ἀπέχουσαν σταδίου distans stadijs
5	de isto: * καὶ &	15	uīdit	Emaus: Ἐμμαούς
6	ueste fulgenti.		βλέπων	Emmaus

	trifyllabum:		stupefecerunt	49	Conturbati
18	loquebantur ὠμίλῃ	30	quæ ante lucem fuerūt γενόμεναι ὄρθρια		πρόκθίντες
	fermocinabantur, colloquebantur	32	quæ diluculo peruene ex nostris (runt	51	Stupefacti
19	dum fabularentur ἐμτῷ δμιλῃ		τῶν σὺν ἡμῖν	54	pedes * με meos:
19	secum quærerent: σὺζητῆν	33	ex ijs qui erant nobiscū non inuenerunt.	54	Palpate * με me,
	simul quærerent, disputarent		οὐκ εἶδον	55	miratibus præ gaudio, præ gaudio & miratib⁹
22	tristes: σκυθρωποὶ	34	stulti ἀνόητοι	55	dixit * αὐτῖς illis.
	uultu tristi		amentes		fauum mellis.
22	Cleophas: κλειόπας	35	oportuit ἕδει	55	ἀπ' μελισσῶν κηρί⁹
23	peregrinus es παροικῆς	35	imperfectum. & - ita		de apiario fauo
	aduena es	39	est - iam		Et cum manducasses καὶ λαβῶν
25	Nazareno τῷ ναζωραῖῳ	39	Et intrauit * τῷ μῆναι ut maneret	59	Et cum accepisset coram eis: - sumens reliquias de * ἔφαγεν (dit eis)
28	redempturus δὲ μέλλων λυτρωθῆναι	40	panem, - &		manducauit.
	qui redempturus esset	42	euanuit ἄφαντος ἐγένετο	59	illis αὐτῶν
28	Et nunc, ἀλλ' ἄγε	42	disparuit ex oculis eorum	63	genitiuus.
	Atqui		ἀπ' αὐτῶν		senfum, δὲ μὲν
28	tertia * τὰ τρίτη	43	ab ipsis	64	mentem
	hæc		dum loqueretur * ἡμῖν nobis		promissum τὴν ἐπαγγελίαν
29	quod ἄφ' οὗ	47	cognouerunt eum ἐγνώσαν αὐτοῖς	65	ciuitate * ἱερουσαλήμ
	ex quo		agnitus fuisset ipsis		Hierusalem,
29	ex nostris ἐξ ἡμῶν	48	stetit * αὐτὸς ipse	66	in Bethaniam ἕως εἰς βηθανίαν
	ex nobis	48	dixit * αὐτῖς ipsis λέγει	66	uscq; in Bethaniam
30	terruerunt ἐξέσκαρον	48	præsens.	66	ferebatur ἀνεφέρετο
			uobis. - Ego sum, nolite timere	66	adorantes προσκυνήσαντες
					adorato * αὐτῶν.

COMMENTARIUS IN CAPVT VIGESIMVM QVARTVM.

197 »

Vbdit Lucas quomodo prædictæ mulieres, transacto sabbato uenerūt ad monumentum cum unguentis quæ parauerant, dicens. ¶ Vna autem sabbati ualde diluculo uenerunt ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata. Et inuenerunt lapidem reuolutum à monumento. Et ingressæ, non inuenerunt corpus domini IESV. Et factum est dum mente consternatæ essent de isto, ecce duo uiri steterunt secus illas in ueste fulgenti. Cum timerent autem, & declinarent uultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quæritis uiuentem cum mortuis? Nō est hic, sed surrexit: Recordamini qualiter locutus est uobis, cum adhuc in Galilæa esset, dicens: Quia oportet filium hominis tradi in manus hominum

nus hominum peccatorū, & crucifigi, & tertia die resurgere. Et recordatae sunt uer-
 borum eius. Et egressae à monumento, nunciauerunt haec omnia illis undecim, & cae-
 teris omnibus. Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & caeterae
 quae cum eis erant, quae dicebant ad apostolos haec. Et uisa sunt ante illos sicut delira-
 mentum uerba ista, & non crediderunt illis. ¶ Vna sabbati, siue (ut ait Lucas) τῷ μὲν σαβ-
 βάτῳ, id est sabbatorum, perinde est ac prima dierum magnum sabbatum sequentiū.
 Et haec Lucae dicta de primo accessu mulierum ad monumentum intelliguntur, ut la-
 tius disseruimus in secunda disceptatione de Magdalena, ubi apertum discrimen co-
 gnoscitur inter primam & secundam mulierum uisitationem, ut sextadecima propo-
 sitio illius indicat, & sequentes suis locis secundum cuiusque Euangelistae dicta decla-
 rant. Duo uiri qui steterunt iuxta illas, duo angeli erant. Quod & ipsae ex specie illo-
 rum, quam tamen attendere non audebant, & fulgurantibus uestimentis ita esse in-
 tellexerunt. Non tamen plenè uerbis eorum crediderunt, immo nonnihil addubita-
 runt, quod ex Ioannis uigesimo cognoscitur, ubi Maria Magdalene nunciat aposto-
 lis illuc expressis, Petro, atque Ioanni, tulerunt dominum meum. Et cum esset septa su-
 is comitibus, adiecit: Et nescimus ubi posuerunt eum. Verum & ex Luca hic etiam
 nunciauerunt apostolis se angelos uidisse, qui dicerent dominum uiuere. Caeterum
 haec uerba mulierum de angelis, uisa sunt apostolis nugis & sigmentis similia, nec as-
 senserunt huic quam illae nunciabant, angelorum uisioni: sed potius experiri uolue-
 runt an sublatum esset corpus: quod cursu Petrus & Ioannes tentarunt. Nunquam
 enim angelos uiderant, neque (ut uerisimile est) eos qui uidissent, audierant. Nisi for-
 te de angelo, qui uirgini natiuitatem domini nunciauerat, aut de eo qui Zachariae na-
 tiuitatem Ioannis praedixerat: aut de ijs qui nato domino in Bethleem pastores cir-
 cumsteterant, quippiam intellexerant. Subiungitigitur Lucas cursum Petri ad mo-
 numentum, ubi audiuit dominum sublatum, dicens. ¶ Petrus autem surgens, cucur- 198
 rit ad monumentum, & procumbens uidit linteamina sola posita, & abiit secum mi-
 rans quod factum fuerat. ¶ Ex Ioanne non solus cucurrit Petrus, sed ipso Ioanne co-
 mite. Et uidit linteamina seorsum posita: nam ex Ioanne sudarium, quod super sacrū
 caput fuerat, non erat cum linteaminibus positum. Et recessit Petrus à monumento,
 non solus ex Ioanne, sed cum Ioanne, & ipsi erant mirantes apud se quid de corpore
 IESU actum esset: potius enim sublātū credebant, ut nunciauerat Magdalena, quam
 à mortuis surrexisse, adeò tunc parum fidei & intelligentiae in se habebant. Addit Lu-
 cas profectionem duorum in Emmaum oppidum, dicens. ¶ Et ecce duo ex illis ibāt 199
 ipsa die in castellum, quod erat in spacio stadiorum sexaginta ab Hierusalem, nomine
 Emmaus. Et ipsi loquebantur inuicem de his omnibus quae acciderant. Et factum est
 dum fabularentur, & secum quærent, & ipse IESVS appropinquans, ibat cum illis.
 Oculi autem illorum tenebantur, ne eum agnoscerent. Et ait ad illos: Qui sunt hi
 sermones quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes: Et respondens unus
 cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cogno-
 uisti quae facta sunt in illa his diebus? Quibus ille dixit: Quae? Et dixerunt: De IESU
 Nazareno, qui fuit uir propheta potens in opere & sermone coram deo, & omni po-
 pulo. Et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes & principes nostri in damna-
 tionem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus, quia ipse esset redem-
 pturus Israël. Et nunc super haec omnia, tertia dies est hodie, quod haec facta sunt. Sed
 & mulieres quaedam ex nostris terruerunt nos, quae ante lucem fuerunt ad monu-
 mentum. Et non inuento corpore eius, uenerunt dicentes se etiam uisionem angelo-
 rum uidisse, qui dicunt eum uiuere. Et abierunt quidam ex nostris ad monumētum,
 & ita inuenerunt sicut mulieres dixerunt: ipsum uero non inuenerunt. ¶ De his
 duobus meminit Marcus capite sextodecimo, numero centesimosecundo. Cum in-

Emmaus

Matth. 18.

quit, duo ex illis: noli intelligere ex illis apostolis: non enim id refert illis, sed ex illis cæteris quibus nunciauerant: ut paulo ante dixerat, Nunciauerunt hæc omnia illis undecim, & cæteris omnibus. Ex his ergo duo prima die post magnum sabbatum proficisciebantur in Emmaunta oppidum. Sic enim quidam Emmaus, quod trisyllabum est, quasi Græcum sit, inflectere solent, ut ἡ κερὰς τῆς κερὰς ὄντος, ἡ τραπίσους τῆς τραπίσους. & cætera id genus ciuitatum nomina, quomodo & Ptolemaeus inflexisse uidetur. At Plinius, & post Plinium Hieronymus, iuxta secundam inflexionem Latinorum inflectunt. Est autem nomen oppidi, de quo Hieronymus in libello de locis Hebraicis sic scribit: Emmaus, de quo loco fuit Cleophas, cuius Lucas meminit euangelista, hæc nunc est Nicopolis, insignis ciuitas Palaestina. Hoc ergo oppidum Nicopolis dictum est, quod & ab Hierusalem declinando ad mare, uersus septentrionem, distat fermè octo milibus passuum. Nam septem miliaribus & semisse. Inter eundem autem illi colloquebantur de ijs, quæ his diebus, id est die parasceue maxime, & illo die mane audierant. Actotus ille sermo eorum de domino nostro erat. Cum autem sic inter se colloquerentur (hoc enim designat ὁμιλεῖν, quo uerbo usus est Lucas) & uaria disquirent: dominus, mundi salus, in medio eorum erat. Et cum se fecisset uisibilem, sed tanquam peregrinum peregrinis, & ignotum, nondum ut oportebat credentibus, sese adiunxit illis, & ibat cum eis. In quo manifestabat id uerum esse, quod prius dixerat: Vbi enim sunt duo, uel tres cōgregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Et tamen si non sit inter omnes sic uisibilis, tamen in medio eorum est: ut nihilominus inter eos fuisset, etiam si suam præsentiam eis non exhibuisset. Et interrogauit eos qui essent sermones, quos ipsi conferrent inter sese, & cur essent tristes. Interrogauit autem, non quia nesciret, sed ut ex responsione illos illuminaret, & tristitiam eorum in lætitiā commutaret. Cui respondit unus, cui nomen Cleophas. Quid si hic uir Mariæ matris Iacobi, Simonis & Iudæ apostolorum fuerit: At Hieronymus eum de loco illo fuisse dicit. Esto, uerum an fuerit de loco illo nec ne, scriptura nihil habet: sed id ex scriptura certum est, quod fuerit in loco illo. Et Galilæum fuisse hoc argumento esse potest, quod mulieres, quas dicebat Cleophas è suis esse, quæ summo mane uisitauerant monumentum, & uisionem angelorum se uidisse dixerant, Galilææ erant. Ad hæc quod adeò cognitum dominum habebat, ut cum primum frangendo panem faciem suam reuelauit, ipsum cognouerit, qui à Galilæis maxime omnium facie notus esse debebat, utpote illic educatus, illic conuersatus, & illic (nisi ob celebritates, & euangelizandi officium interdum aliò traheretur) assidue moratus. Sed & de Petro & Ioanne, qui Galilæi erant, adiecit Cleophas: Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, & ita inuenerunt sicut mulieres dixerunt: quod etiam indicio est eum fuisse Galilæum. Ad hoc ipsum facit, quod illis noti erant apostoli, & locus ubi diuersarentur, & uicissim ipsi apostolis ueluti familiares & amici, ut ex sequenti numero cognoscitur, ubi dicitur: Et surgentes eadem hora regressi sunt in Hierusalem, & inuenerunt congregatos undecim, & eos qui cum ipsis erant. Ecce quomodo & eos, & locum cognoscebant, & subditur: Dicentes quod surrexit dominus uerè, & apparuit Simoni. Ecce quomodo uicissim noti erant, & Galilæis familiares. Haud igitur ab simile uero fuerit, Cleopham Galilæum fuisse, atque eum fuisse à quo dicta fuit Mariæ Cleophae: immo fortè uerisimilius, quàm ipsum Emmauntinum, Nicopolitanum uel fuisse. Alter autem quis fuerit, non usque adeò, neque ex nomine, neque ex coniectura notum est: coniecerunt tamen nonnulli fuisse Lucam. Qui si fuit, non est uerum, eum dominum non uidisse in carne, & solum ex aliorum narratu scripsisse euangelium. Quinimmo propria diligentia, & re præfente multa assecutus est, & suggerente spiritu dei, & uisa, & audita, necnon & inspirata conscripsit. Respondit ergo Cleophas: Tu solus peregrinus

es in

es in Hierusalem, & non cognouisti, quæ facta sunt in illa his diebus: id est, Tu solus peregrinaris in Hierusalem, tu solus aduena es in Hierusalem, & non nosti quæ facta sunt in illa his diebus: Quasi diceret, omnes norunt: quæ si nescis, tu solus aduena in Hierusalem hæc ignoras: quod uerisimile non est, cum in die paschæ, qua dominus mortuus est, fueris in Hierusalem. Et hæc quæ facta sunt in Hierusalem, sunt quæ inuicem conferimus, & quæ nos sic in amœno uultu reddunt. Quæ tamen si dominus maxime omnium sciret: tamen quasi nesciret, interrogat, Cur? Vt cum expressius respondissent, iustius ualere eos arguere: quod pertinet ad purgationem, & purgatos illuminare, & tandem sua ipsius aperta manifestatione consummare atque perficere. Responderunt: De IESU Nazareno, qui fuit uir propheta, potens in opere & sermone coram deo, & omni populo. Et quod dixerunt, de IESU Nazareno, qui fuit uir propheta: id falsum quidem non est, sed minus quàm oportuit. Nam & uir erat, & propheta: & plusquam uir, quia deus: & plusquam propheta, quia æterna dei sapientia. Propheta tamen erat nõ uulgaris, sed insignis ille, qui à deo per Moysen in lege promissus erat. Et addiderunt: Et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotibus, & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Et hæc uera sunt. Addiderunt etiam, Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israël. Vbi id, Nos sperabamus: ostendit eos quodammodo à fide, & à spe excidisse. At id, Quod esset redempturus Israël: uerum erat, non iuxta eorum forte intelligentiam, quæ adhuc crassa & carnalis erat, intelligentium regnum in magnificentia in terris restituendum, felicitus quàm temporibus Dauid & Salomonis, & omni uigum potestatis gentium excutiendum: sed secundum intelligentiam spiritus. Redemit enim omnem Israël, qui sunt deo fide fortes, qua possint & angelis concertare, & regnum constituit æternum. Israël autem ille, & regnum illud, id ipsum est de quo Daniel septimo capite inquit: Regnum autem, & potestas, & magnitudo regni, quæ est subter omne cœlum, detur populo sanctorum altissimi: cuius regnum, regnum sempiternum est, & omnes reges seruient ei, & obedient. Addiderunt & id, Et nunc super hæc omnia (*ὅτι πάντες τοῦτοις*, id est cum his omnibus, præter hæc omnia) tertia dies est hodie, quod hæc facta sunt: quod uerum erat. Nam hæc erat prima dies sabbatorum à magno sabbato, quæ à gloriosa resurrectione domini *ἡμετέρα κυριακή*, id est dies dominica dicitur. Adiecerunt, Sed & mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum: & non inuento corpore eius, uenerunt dicentes se etiam uisionem angelorum uidisse, Cleophas dicere poterat, Quædam mulieres è nostris: quia Maria Iacobi (ut uerisimile est) erat uxor eius. Ter-
Danielis. 7.
Ioannis. 20.
ræerunt autem eos, quia dixerunt se non inuenisse corpus: & non solum non inuenisse, sed & sublatum ex Ioanne, & quia adiunxerunt terrificam uisionem angelorum. Omnis enim uisio insolita, & eius narratio terrore esse solet: quandiu autem mortalem uitam degimus, angelorum uisio nobis insolita est & terrore: ut hominis, cæteris animantibus: est enim superior uirtus. Quod subditur: Quæ ante lucem fuerunt, *γενομένην ὄρθρου*, id designat, quæ peruenerunt diluculo, non noctu, sed ante solis exitum, quasi dicas diluculares. Et hoc de primo accessu mulierum & intelligunt, & uerum est. Nam secundus fuit, orto iam sole: secundus dico, qui ex scriptura intelligi potest. Quod si etiam pluries illæ iuerint ad monumentum, quod scriptura nõ tangit: accessus illi cum prorsus nos lateant, minime supputari debent. Subdiderunt, Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum. Hi fuerunt ex Ioanne, Petrus & Ioannes. Et ita inuenerunt sicut mulieres dixerunt. Quidnam inuenerunt? Nunquid inuenerunt angelos, quorū illæ uisionem habuerunt? Minime. Nunquid corpus sublatum? Nequaquam: nulli enim abstulerant illud, ut illæ ratæ fuerant. Quid igitur est, Inuenerunt sicut mulieres dixerunt? Inuenerunt rem ita se habere, sicut mulieres di-

xerunt, quæ dixerant se in sepulchro non inuenisse corpus domini. Et ingressæ (pau-
lo supra inquit Lucas) non inuenierunt corpus domini Iesu. Ergo quod addiderunt,
Ipsam uero non inuenierunt: explicat hanc præcedentem particulam, Et ita inuenie-
runt, sicut mulieres dixerunt. Ex his igitur responsis, arguit dominus eorum insciti-
200 » am & tarditatem ad credendum, ut aperit Lucas, dicens. ¶ Et ipse dixit ad eos: O stul-
» ti, & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt prophetae. Nonne hæc
» oportuit pati CHRISTVM, & ita intrare in gloriam suam? Et incipiens à Moysè, &
» omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. Et
» appropinquauerunt castello quò ibant, & ipse se finxit longius ire. ¶ Arguit illos do-
minus, uocans eos rudes & sine intelligentia: & ea quidem spiritali (id enim designat
ἀνοητοι) & tardos corde ad credendum omnia quæ locuti erant prophetae, qui non spi-
ritu suo, sed spiritu dei, qui mentiri non potest, locuti fuerant. Nam ex scriptis eorum
oportuit hæc pati CHRISTVM, & passione exacta intrare in gloriam suam, quæ est
resurrectionis gloria, & perpetuæ immortalitatis regnum. Et interpretatus est eis scri-
pturas quæ de seipso erant, incipiens à Moysè, & per omnes transiens prophetas, do-
nec essent iuxta oppidum Emmaum. Quod utinam scripto nobis esset relictum: quam-
quam & scripto est nobis relictum, cum omnes habeamus prophetas, sed hoc inuo-
lute: illud autem haberemus articulatum & enucleate. Et ipse præ se ferebat (id enim
προσποιεῖτο significat) longius ire, quod uerum erat. Iturus enim erat in cælum, & in-
terim ad quæcunque loca terrena: aut sensim, ut cum peregrinis: aut repente, ut cum
apostolis, aut utcumque uolebat: immo non iens ibat, cum ubique diuino esset modo.
At illi coegerunt eum, qui cogi non potest, qui & cogi uult, & tunc cogi uolebat, ut
201 » maneret cum eis. Quod subdit Lucas. ¶ Et coegerunt illum, dicentes: Mane nobis-
» scum, quoniam aduersperascit, & inclinata est iam dies. Et intrauit cum illis. Et factum
» est dum recumberet cū eis, accepit panem & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis.
» Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum. Et ipse euauit ex oculis eorum.
Matth. 11. ¶ Cogi uult (ut dictum est) qui cogi non potest: quia regnum cælorum uim patitur,
& uiolenti rapiunt illud. Amor & affectus faciebant, ut ipsi illum uellent habere præ-
sentem. Mane (aiebant) nobiscum. Amori adiungebant rationem dicentes: Quoniam
aduersperascit, & inclinata est iam dies. Vnde coniungi potest, quod diu mutuū uersan-
do sermonē, & dominum audiendo fuerant in uia: nam non multo post solis ortum
mulieres iterum à monumento redeuntes, & dominum uiderāt & pedes eius tenuer-
ant, de quo ij duo peregrini nihil intellexerant. Vnde argumētum colligi potest, eos
mane ab Hierosolymis ut peregrinarentur soluisse: quamuis iam instaret uespera cū
Emmaum peruenissent. Dixerunt ergo ei: Mane nobiscum, quoniam aduersperascit,
& inclinata est iam dies. Et acquieuit eis. En fons amoris humano amore cogitur, &
humana ratione trahitur: cui nihilominus nunquam aduersperascit, & nunquam in-
clinatur dies, sed & ratio tanquam ancilla cæca sub pedibus eius. Et quæquam ex uer-
bis eius nonnihil accepissent fidei, & tristitia eorum in lætitiā fuisset conuersa: uespe-
ram tamen adhuc sentiebant, & diei inclinationem quæ est nox fidei, in cordibus suis.
Et intrauit cum illis. Et dum recumberet cum eis cibum recepturis corporalem, cibum
illis exhibuit spiritualem: quo planè aperti sunt oculi eorum: tam interni plena fide il-
luminati, quàm externi corporaliter dominum uitæ cognoscentes. En quomodo pa-
nis uitæ repente aperit oculos, & spiritus, & carnis, ut illos attentos ad domi-
num habeamus, dum eum perfectissime cognoscamus, quo tempore interna nulla
nobis erit uespera, nulla diei inclinatio, perfecta fide, ut in meridie clare uidentibus,
& perfecta charitate feruentibus. At repente dominus ab oculis eorum carnalibus
disparuit, sed non ab oculis mentalibus. Et tunc adimpleuit quod prius præ se fere-
bat, id est longius ire, qui bonis semper propè est, & tunc quoque quàm prius propin-
quior. Quid

quior. Quid autem illi corporali uisione absente domino, sed spiritu magis praesente fecerint, subdit Lucas, dicens. ¶ Et dixerunt adinuicem: Nonne cor nostrum ardens 202
 erat in nobis, dum loqueretur in uia, & aperiret nobis scripturas? Et surgentes eadem hora, regressi sunt in Hierusalem, & inuenerunt congregatos undecim, & eos qui cum illis erant dicentes, quod surrexit dominus uerè, & apparuit Simonì. Et ipsi narrabant, quæ gesta erant in uia, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. ¶ Quid est, Cor nostrum ardens erat in nobis: nisi quod dominus eos amore & affectu inflammabat, quo cogi uolebat: Et quid est, Dum loqueretur nobis in uia, & aperiret nobis scripturas: nisi dum illuminaret nos fide, & impleret intelligentia? Porro qua ratione dominum cogere uolebant ad manendum, quoniam aduersperasceret & inclinata esset iam dies, tunc eadem induci debebant ad manendum: sed sic feruor, sic amor mouebat eos, & fides ac intelligentia illuminando cogebat ad uiam capeendam, ut eadem hora qua dominus immanens disparuit, longius cum CHRISTO ituri surrexerint, & regressi sint in Hierusalem, magno gaudio & lætitia pleni. Nox, illis dies erat: & labor uia, requies. Ingressi igitur Hierusalem, inuenerunt undecim apostolos congregatos (nam è duodenario unus exciderat) & cum eis plerosque alios CHRISTI discipulos. Qui præ gaudio præuenientes illos, narrauerunt eis quomodo dominus uisus esset à Simone, id est Petro. Quod maius erat, & certius eis argumentum, quàm quod mulieres dixerant, asserendo eum à se uisum: uirorum siquidè quàm mulierum testimonium, maius ac credibilius est. At illi sermonem suscipientes, ad implendum gaudium, & locupletandum fidei testimonium, totam rem ipsam quæ in uia, & in peregrinationis loco gesta fuerat, enarrarunt: & quo pacto dum frangeret ipsis, & porrigeret benedictionis panem, cognouerunt eum. Cognouerunt autem eum, non ex signo quidè aut modo fracti panis, sed quia ea figura ac forma esset ipsis restitutus, qua soliti fuerant eum cognoscere. Tunc enim eorum oculi ab errore soluti fuerunt, & mens ab incredulitate liberata: nam prius qualis erat eorum mens, tales erant & oculi. His autem peregrinorum gestis admonemur, quod si aliquò peregrinamur, sermo noster in uia debeat esse CHRISTVS: in termino, CHRISTVS: in reditu, CHRISTVS. At nihil aliud quærere debemus unquã, aut usquam, quàm CHRISTVM. Quod si fecerimus, erit semper nobiscum, ubicunq; simus, & cor nostrum suo implebit amore, gaudio, & ineffabili exultatione. Et licet tunc Thomas adesset & audiret colloquentes, nihilominus non credebat. Atq; hæc narratio, breuis esse non potuit. Proinde eos qui persuadebantur remansisse, nulli dubium esse debet. Quibus autem iste non sapiebat ob incredulitatem sermo, quis dubitat fastidio affectos tandem abiisse? Quod de Thoma factum, peruerisimile est. Nam paulo post ingresso IESV, Iohannis. 3. 03
 nequaquam tunc ex Ioanne, uidit eum Thomas, sed post dies octo. Cum ergo narrent rem in uia & domi gestam, & iam ferè ad longæ narrationis finem deuenissent, quomodo cognouerunt eum, & mox ubi cognitus fuit, disparuit, stetit IESVS in medio eorum, dicente Luca. ¶ Dum autem hæc loquuntur, stetit IESVS in medio eorum, & dixit: Pax uobis, ego sum, nolite timere. Conturbati uero & conterriti, existimabant se spiritum uidere. Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendant in corda uestra? Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum. Palpate & uidete, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere. Et cum hæc dixisset, ostendit eis manus & pedes. ¶ Dum hæc (inquit) loquuntur, stetit IESVS in medio eorum. Et tunc implebatur quod dictum est per Sophoniam, dicentem: Sophonie. 9.
 Expectate me, dicit dominus, ad diem resurrectionis meæ in futurum: quia iudicium metum est, ut congregem gentes, & colligam regna, & effundam super eos indignationem meam, & omnem iram furoris mei. In igne enim zeli mei deorabitur omnis terra: quia tunc reddam populis labium electum, ut inuocent omnes nomen

domini, & feruant ei humero uno. Quibus enim dixit, Expectate me in diem resurrectionis meae: nisi ijs quibus ante passionem dixerat, Postquam autem resurrexero, praecedam uos in Galilaeam? At quid hoc est, Quia iudicium meum est ut congregem gentes, & colligam regna? Hoc sane innuere uidetur, quod ideo apostoli dominum post resurrectionem suam expectare debebant: quia diuinum decretum erat, quod per ipsos de resurrectionis gloria certiores factos, congregaturus esset gentes, & collecturus regna ad fidei unitatem per legem nouam euangelicae praedicationis, legem gratiae ac spiritus. Quod satis expressit dominus, quando dixit apostolis & discipulis

Matth. 28. apud Matthaeum, Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: docentes eos seruire omnia, quaecumque mandauit uobis.

Marci. 16. Et ibi apud Marcum, Euntes in mundum uniuersum, praedicate euangelium omni creaturae. Sequitur: Effundam super eos indignationem meam, & omnem iram furoris mei. Quia in omni gente, & omni regno quod profecti sunt apostoli, destruxit omnem idololatriam. Quod nequaquam fecit non effundendo indignationem suam, & iram furoris sui, super defensores cultus idolorum, & daemones ipsos illius damnati cultus autores: qui per omnia tempora & loca circa id maxime satagunt. Quod adiungitur, In igne zeli mei deuorabitur omnis terra: id designat, quod igne spiritus sancti (qui est ardor fidei, & charitas dei) quicquid terrenum esset, & carnale in his qui puritatem fidei erant admitturi, prorsus absumendum erat: quodque ex terrenis futuri erant coelestes, & ex carnalibus spirituales. Et per labium electum reddendum populis, ut inuocent omnes nomen domini, & seruiant ei humero uno: donum linguarum intelligitur, quod apostolis post ascensionem domini spiritu sancto de caelo misso infusum est, ut docerentur omnes inuocare nomen domini una lege gratiae, quae est iugum suauae, & onus humeris omnium leue. Cum ergo post resurrectionem stetit in medio apostolorum & discipulorum, dixit eis: Pax uobis. Haec autem est pax eius, pax spiritus, & tranquillitas cordis in reconciliatione dei & hominis. Et ut securitatem induceret, adiecit: Ego sum. Verum quia repente, & ex insperato, & modo inconsueto (quandoquidem ex Ioannis penultimo, ianuis clausis) apparuit, conturbati & conterriti fuerunt, existimantes ex modo praesentiae repente exhibitae, & nullo ingressu patente, se spiritum uidere, non dominum. Quorum cogitationes uidens dominus, ostendit eis & manus & pedes, quae & ante passionem nouerant, & in cruce configi uiderant: & ea non solum spectanda illis exhibuit, sed & tangenda: ut utroque sensu ueram carnem agnoscerent, & ueram ex ossibus compactionem, quae spiritus dum apparet, non habere noscitur. Et ipsi illa & uiderunt, & tetigerunt: sed praeter gaudium & admirationem tunc eum esse non crediderunt, etsi eum resurrexisse uere crederent. Nam cum gaudium, stupor, & admiratio in eodem simul sunt, impediunt ne quis quod uidet ac etiam tangit, credere possit: quod accidit & Petro à carcere per angelum ducto. Nam qui sic affectus est, sese aut somnare, aut in ecstasi esse, aut proprijs sensibus illudi putat. At ut intelligerent se neque in ecstasi haec pati, neque uigilantes somnare, aut proprijs sensibus illudi, petijt dominus ab eis si quid esculenti haberent, ut subdit Lucas, dicens. ¶ Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus praeter gaudium, dixit: Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt partem piscis assi, & fauum mellis. Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis. Et dixit ad eos: Haec sunt uerba, quae locutus sum ad uos, cum adhuc essem uobiscum: quoniam necesse est impleri omnia quae scripta sunt in lege Moyse, & prophetis, & psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, & dixit eis: Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat CHRISTVM pati, & resurgere à mortuis tertia die, & praedicari in nomine eius per omnem gentem, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma. Vos autem testes estis horum. ¶ Ne ergo crederent discipuli, se suis sensibus illusos

bus illusos, coram illis manducauit: non quod à resurrectione ex qua resumptum corpus est incorruptibile, quale erat quod dominus resumpserat, opus esset ullo corporali cibo: sed ut ex uisu, auditu, tactu & gustu ueritatem corporis resumpti astrueret. Manducauit itaque, sed incorruptibili manente immutabili, & corruptibili (si uoluit) immutato, aut in sua (modo quo uoluit) transeunte elementa. Et reliquias & piscis, & faui apiarum dedit eis in ueritatis huius testimonium, quam tum demum percepturi erant, cum plenè ex stupore ad suum rediissent sensum. Et recensuit eis uerba illa quæ secretò ipsis retexerat, ut ex memoria ipsa, & internis quoque sensibus, nedum externis, eum ipsum esse nihil addubitarent. Et tunc infudit eis, quod profecto magnum est, & maxime desiderabile bonum, intelligentiam scripturarum: non humanarum quidem quæ nihil sunt, sed diuinarum quæ omne uitæ & salutis continent sacramentum. Ac instruit eos quid esset ipsis prædicandum. Hoc autem erat pœnitentia, id est resipiscencia à carnali conuersatione, quæ quidem pœnitentia metancea dicitur, & remissio peccatorum, sed in nomine & beneficio fidei eius: quia nihil iuuat resipiscere, nisi in nomine & fide eius resipiscamus, & pœnitentia nostra nequaquam nos saluat, sed nomen domini nostri IESU CHRISTI, sed fides, sed gratia & beneficium eius. Præterea neque peccatum quod etiam ex utero attulimus, quia tunc sub prima generatione eramus, neque alia quæ post summptionem immaculatæ tunicæ secundæ generationis misere contrahimus, nisi in ipso nobis remittuntur, neque à patre qui pater misericordiarum est, neque ab ipso, cui, & in quo, & per quem nobis omnia donata sunt, neque à spiritu sancto, qui est reparator & refusor gratiarum. Porro is prædicat pœnitentiam in nomine eius in remissionem peccatorum: qui dicit in pœnitentia CHRISTI omnia in omnibus id ipsum fideliter, firmiter que credentibus peccata esse remissa. Quemadmodum in Osee scriptum est, iuxta quorundam ex Hebræo intelligentiam: Sanabo auersionem eorum, & diligam eos sponte: quia reuersus est furor meus propter eum. At quis est is, propter quem reuersus est furor dei? Certè Messias, id est CHRISTVS, propter quem hominem factum, deus omnes homines sponte diligit. Et in pœnis CHRISTI, non in nostris, neque in nostra exteriori pœnitentia, & in cruce eius, non in nostra (etsi hæc imitatio deo patri grata sit & accepta) nobis peccata remitti, apertius testatur Esaias, cum ait: Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. & subdit: Ipse autem uulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oues errauimus, unusquisque in uiam suam declinauit, & posuit dominus in eo iniquitatem omnium nostrum: oblatus est, quia ipse uoluit. Nam si in eo omnes omnium iniquitates positæ sunt, & uoluit (ut reuera uoluit) pro omnibus immolari, certè languores, dolores, uulnera, correctio, plagarum liuor, attritio, & denicq; mors ipsa sunt omnium peccatorum nostrorum remissio: id quidem nobis credentibus, ac plenè in eum cōfidentibus. Nonne in figura, qui olim pro peccatis immolabant animalia, & fidē habebant particulari illa & carnali immolatione animalium sibi dimitti peccata, dimittebātur eis illo modo peccata, & hæc sola in ordinatione diuina fides illis sufficiebat? At qui non credebant, qui deo non fidebant, quis dubitet eis non dimissa, quia erant increduli deo? Ergo in uniuersali spiritualicq; & uero CHRISTI sacrificio, quod pro omnibus semel præteritis, presentibus, & futuris oblatum, omnia particularia & carnalia sacrificia, carnalesq; iustificationes & umbratiles consummauit, omnia omnium præteritorum, presentium, & futurorum fidē habentium, quod hoc sacrificio pater misericordiarum oibus fidelibus peccata dimittit, multo magis sunt dimissa: quæadmodum in super & id fidele CHRISTI organum Paulus ad Hebræos testatur, dicens: Si enim sanguis hircorum & tauroꝝ, & cinis uitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis; quanto ma-

Osee. 14.

Esaiæ. 53.

Heb. 9.

gis sanguis CHRISTI, qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum deo, emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum deo uiuenti: Qui igitur non credit peccata esse sibi dimissa in passione CHRISTI, & tunc quoque cum passus ac immolatus est CHRISTVS, iniuriam facit deo patri, qui pro nobis omnibus dedit illum, & filio dei se sponte tradenti immolandum, & spiritum sancto offerenti illum in igne charitatis infinitæ, saluando isti mundo sufficientissimum, immo infinitis (si essent) mundis. Et contra, qui firmiter credit & patrem, & filium, & spiritum sanctum honorat, ineffabile eorum admiratus opus, ineffabilem que clementiam ac bonitatem: & plusquam admirabile ad omnes homines per fidem unico sacrificio saluandos consilium. Quod si qui credant & confidant suis poenitis, quas poenitentias uocant, sua peccata remitti, neque credunt, neque confidunt uni soli uero sacrificio, quod solum deo est acceptum: & se, & suam poenitentiam faciunt existimatione sua, & ea quidem irrationali & stulta, superiorem & potentio rem filio dei & passione eius: nec intelligunt quid sit prædicari poenitentiam in nomine eius in remissionem peccatorum. Quare cum uocamur ad poenitentiam, non nisi ad hanc fidem uocamur, cui & imitationem crucis domini, id est passionis qua sumus redempti, pro gratia nobis indulta adiungere possumus. At non in hac, sed in illa confidere debemus, laudantes & magnificantes illam solam peccatorum deleticem crucem, id est passionem CHRISTI, in qua dimissis peccatis quæ committuntur, respiramus ad uitam. Crux enim tua, in te nihil est, sed in CHRISTO omnia est. Huius crux saluare potens est, tua impotens. Et tali fide habita, difficile peccant homines, quod æstimandum sit: quia spiritus fidei, qui est spiritus CHRISTI & amoris, seruat eos. Et non solum hanc in oblatione CHRISTI nos habere gratiam ueteres loquuntur propheta: sed & lex gratiæ, Paulo sic de CHRISTO ad Ephesios scribente: In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum secundum diuitias gratiæ eius, quæ superabundauit in nobis. Et ad Hebræos: Vna enim oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. Sed quid hic immoramur? Tota lex gratiæ hac fidei annunciatione, his spiritus CHRISTI sensibus plena est. Et hoc intelligere, est hoc uerbum domini intelligere, quod oportet in nomine eius prædicari poenitentiam in remissionem peccatorum in omnes gentes. Sed & qui hoc semel intelligit, quod CHRISTVS est nobis omnia, ut reuera est, ipse omnia intelligit. Nam ille est, dicente Paulo, qui factus est nobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio: ut (quemadmodum scriptum est) qui gloriatur, in domino gloriatur. Ille est etiam de quo in Esaia dicitur: Ego susceitauit eum ad iustitiam, & omnes uias eius dirigam. Et subditur: Labor Aegypti & negociatio Aethiopiæ, & Sabaim uiri sublimes ad te transibunt, & tui erunt, post te ambulabunt. Vincit manibus pergent, & te adorabunt, teque deprecabuntur: tantum in te est deus, & non est deus absque te. Verè tu es deus absconditus, deus Israël, saluator. Et subditur: Israël saluatus est in domino, salute æterna. Hæc prædicare, hæc gentibus euangelizare: est in nomine eius poenitentiam prædicare in remissionem peccatorum. Et hæc poenitentia & remissio peccatorum, in nomine eius prædicanda erat Iudæis & gentibus: sed à Iudæis erat incipiendum: quia & Iudæi, populus dei, & à Iudæis salus, nam & CHRISTVS & apostoli, ex Iudæis, & reliquiæ Israël saluandæ erant: talis erat diuina ordinatio. Incipientibus (inquit) ἀρχαίμενον (quanquam nunc Græce legitur ἀρχαίμενον, quod corruptum uidetur, cum sic parum sententia constet) quasi dicamus, exorsis uobis, siue initio facto ab Hierosolyma: quia erat ciuitas sancta, & ex qua facta fuerat redemptio nostra, & figura cœlestis Hierusalem. Propter CHRISTVM ergo & apostolos, immo propter CHRISTVM solum, qui est omnia, Iudæa hoc honore primatus prædicationis fuerat honoranda, & subinde gentes in consortium filiorum dei adsciscendæ. Et horum quæ fecit CHRISTVS, & quæ passus est pro mundi salute, &

salute, et quæ promissit, testes sunt apostoli & discipuli: qui non suo, sed dei spiritu testantur, quâuis & uiderint & audierint & nouerint. Sed & de illo nouo spiritu, quæ accepturi erāt, & in quo uirtutibus & signis, & in plenitudine gratiarū testaturi erāt, apertente Luca, subiungit dominus, dicens. ¶ Et ego mittam promissum patris mei in uos. Vos autē sedete in ciuitate, quoadusque induamini uirtute ex alto. Eduxit autē eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus suis benedixit eis. Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlum. Et ipsi adorantes, regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno, & erant semper in templo laudātes, & benedicentes deum. ¶ Hæc promissio, aut uerius promissionis confirmatio, quia id sæpe aliās promiserat eis, ut ex Ioanne cognoscere licet: uidetur facta, non illa quidem die peregrinorum, sed posteaquam è Galilæa in Iudæam redierant. Ac paulo ante ascensionē suā, dominus hæc illis locutus uidetur. Cuius rei argumento est quod sequitur, Vos autem sedete, id est sedem & mansionem in ciuitate, Hierosolymis scilicet, uobis constituite: quoadusque induamini uirtute ex alto, id est recipiatis spiritum sanctum per inhabitationem, & apertam donorum, operumque eius manifestationem. Et ab Hierosolymis ubi cōgregati erant, apostolos & electos suos eduxit usque in Bethaniam, ubi proculdubio uisus est ab ijs, quos tanta gloria dignos existimauit: quales fuisse Lazarum, Martham, & sororem eius Mariam, quæ uitam optimam: siue ut euangeli-
sta habet, τὴν ἀγαθὴν μερίδα elegerat, arbitrato haudquaquam absurdum est. Vnde & illos, & quos cum eis sequi uoluit, in montem Oliuarum reduxit, ex quo uidentibus illis, & diuinam adorantibus maiestatem, eleuatis manibus suis, & eis benedicens, sublatus est in cœlum. Quod autem è monte Oliuarum sublatus sit, in Actis apostolorum innuit Lucas, posteaquam expressit uerba angelorum hoc pacto ad discipulos facta: Hic IESVS (inquit) qui assumptus est à uobis in cœlū, sic ueniet quæadmodum uidistis eum euntem in cœlum. & subdit: Tunc reuersi sunt Hierosolymam à monte, qui uocatur Oliueti, qui est iuxta Hierusalem, sabbati habens iter. Ipsi uero προσκυνησάντες, id est cum adorassent, quandiu scilicet uidere potuerunt, & eos spiritus adorandi mouit, regressi sunt (ut iusserat dominus) in Hierusalem, magno dei repleti gaudio, & erant in sacro loco, ubi constituerat eis dominus, iugiter laudantes, et benedicentes deum. Et de hac assumptione locutus est etiam Marcus cap. sexto decimo, numero 105. Nos ergo scientes regem nostrum, deum nostrum, redemptorem nostrum ad dexteram patris in cœlum assumptum, oculis nostris illuc conuersis adremus eum: & è sacro templo suo, quod in nobis sacrauit, nunquam discedentes, laudemus cum apostolis, & MARIA matre IESV, & electis omnibus, summum patrē, & filium eius assumptum, & in dextera eius sedentem, & spiritum sanctum, qui expectatur eorum qui sic adorant, laudant & benedicunt, consolator, instructor, consummator, qui sunt unus solus super omnia deus. Cui per eū qui nos creauit, recreauit, & redemit, dominum nostrū IESVM CHRISTVM uiuentē, & regnantē in æternitate super omne æuum, sit omnis adoratio, laus, benedictio, honor, potestas, & gratiarum actio, in omnia, per omnia, & super omnia seculorum secula, Amen.

IOAN. 15.

LUC. 10

ACT. 1.

COMMENTARII IN LVCAM
AD DEI GLORIAM
ET HONOREM
FINIS.

Cc